

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ЛАНКИ ОСВІТИ УГОРЩИНИ

CURRENT TRENDS IN FOREIGN LANGUAGE TRAINING OF FUTURE PRIMARY EDUCATION TEACHERS OF HUNGARY

Стаття присвячена актуальній проблемі сучасної педагогічної освіти – іншомовній підготовці майбутнього вчителя початкової школи. Підкреслено, що професійна підготовка майбутніх педагогів початкової ланки освіти України нині модернізується з урахуванням потреб Нової Української Школи й досвіду провідних педагогічних закладів вищої освіти й сучасних підходів до мовного навчання в країнах Європейського Союзу й світу, тому викладено позитивний досвід такої підготовки в Угорщині. Сучасний педагог початкової ланки освіти повинен володіти іноземною мовою, адже це допомагає в його професійній діяльності й сприяє колобації з колегами з усього світу; дозволяє реалізувати людиноцентричну парадигму навчання, що приводить до підвищення якості навчання іноземних мов і подальшої успішності молодших школярів у середній, старшій школі й врешті в дорослому житті. Проаналізовано навчальні плани бакалаврського освітнього рівня педагогічних факультетів університетів і коледжів, що здійснюють навчання майбутніх учителів початкової школи Угорщини. Визначено пріоритетні завдання, змістові модулі й напрямки іншомовної підготовки. З'ясовано, що додатковою спеціалізацією педагога початкової ланки освіти цієї країни може бути «Вчитель іноземної мови» для дітей 6–12 років. Встановлено, що в Угорщині неможливо отримати бакалаврський диплом вчителя початкової школи, не опанувавши іноземною мовою на рівні B2, а в разі додаткової спеціалізації – на рівні C1. Такі вчителі вивчають теоретичні аспекти мови, дитячу літературу, лінгвокультурологічні й країнознавчі особливості країни, мова якої вивчається; передбачено також опанування деяких дисциплін іноземною мовою, що надалі дозволяє реалізувати сучасні підходи навчання в початковій школі, інтеграцію змісту певних дисциплін з іноземною мовою та сформувати в молодших школярів необхідні компетентності. Майбутні вчителі початкової ланки освіти Угорщини обов'язково опановують і методику раннього навчання іноземних мов.

Ключові слова: бакалаврський освітній рівень, додаткова спеціалізація, Європейський Союз, іноземна мова, іншомовна під-

готовка, вчитель початкової школи, професійна підготовка, раннє навчання.

The article deals with the actual problem of modern pedagogical education – the foreign-language training of the future primary school teacher. It was underlined that the training of future teachers at the primary level of education in Ukraine is being modernized to take into account the needs of the New Ukrainian School and the experience of the leading pedagogical institutions of higher education in the countries the European Union and the article, therefore, highlights the positive experience of such training in Hungary. A modern primary education teacher must be able to speak a foreign language, which helps in his professional activities and promotes his socialization with colleagues from all over the world; it allows the realization of the human-centred paradigm of learning, improves the quality of foreign language teaching and the future success of junior students in secondary, high school and, after all, of adult life. The curricula of the Bachelor of Education of the Faculties of Pedagogical Education of Universities and Colleges teaching the future teachers of primary school in Hungary have been analysed. Priority tasks, substantive modules and foreign-language training have been identified. It is also defined that the additional specialization of the pedagogue of the primary education level of this country can be “The Teacher of the Foreign Language” for children 6–12 years old. It has been established that in Hungary it is not possible to obtain a bachelor's degree of primary education without proficiency in a foreign language at the level of B2 and, in the case of an additional specialization, at the level of C1. Such teachers study the theoretical aspects of the language, children's literature, linguistics and country-specific features of the country under study. The study of certain subjects in a foreign language is also planned, which makes it possible to implement modern approaches to primary education, integration of the content of certain subjects with a foreign language and development of the necessary competences among younger pupils. Early learning in foreign languages is also compulsory for future teachers of primary education in Hungary.

Key words: additional specialization, Bachelor's level, the European Union, early learning, foreign language, foreign language training, primary school teacher, training.

УДК 378.14.014.13
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/24-2.24>

Соломаха А.В.,
канд. філол. наук,
доцент кафедри іноземних мов
і методик їх навчання
Педагогічного інституту
Київського університету
імені Бориса Грінченка

Лобода О.В.,
старший викладач кафедри іноземних
мов і методик їх навчання
Педагогічного інституту
Київського університету
імені Бориса Грінченка

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Володіння іноземною мовою не втрачає актуальності в сучасному глобалізованому й цифровому світі, тому потреба в учителях іноземної мови в усіх країнах світу постійна, а вимоги, що до них висуваються, високі. Відповідно, і якість іншомовної підготовки педагогів усіх освітніх рівнів, а насамперед учителів початкової ланки освіти, постійно перебуває в центрі уваги профільних міністерств країн Європи, провідних науковців цієї

галузі, освітніх установ усіх рівнів, які безпосередньо готують майбутніх педагогів і підвищують кваліфікацію впродовж подальшої професійної діяльності. Тому одним із пріоритетних напрямків реформування української освітньої галузі нині є оновлення її початкової ланки освіти, яка повинна забезпечити подальше успішне навчання учнів у середній і старшій школі.

Як відомо, в Концепції Нової української школи (далі – НУШ) однією з компетентностей, яка пови-

нна бути сформована в учнів 1–4 класів, є спілкування іноземною мовою [3, с. 11], опанування якою є однією з ключових компетентностей сучасної людини [6]. Проте для успішного впровадження нових методик вивчення іноземних мов за вимогами НУШ необхідні й нові підходи до іншомовної підготовки майбутніх учителів початкової ланки освіти, а це неможливо без вивчення та аналізу досвіду такої підготовки в країнах Європейського союзу й подальшого впровадження найкращих практик у педагогічну професійну освіту України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Процес удосконалення всіх складових професійно-педагогічної підготовки й розробка нових шляхів формування професійної компетентності майбутнього педагога у ВНЗ завжди були в центрі уваги науковців. Наукові розвідки присвячуються не тільки шляхам формування особистості вчителя початкової ланки освіти, а й визначенню сутності професійної готовності такого педагога й структури процесу її формування (Н. Абашкіна, Г. Андрущак, С. Власенко, В. Жуковський, Н. Заїченко, Л. Зязюн, К. Корсак, М. Лещенко, В. Поліщук та інші). Підвищений фаховий інтерес українських наукових пошуків визначає також провідний зарубіжний досвід підготовки педагогічних кадрів, тому аналізу такого досвіду в останній час присвячена низка досліджень (А. Вільчовська, В. Гаманюк, К. Годлевська, Н. Карпенко, М. Красовицький, А. Парінова, Л. Пуховська, М. Тадеєва й інші). Слід зазначити, що в значній кількості наукових робіт дослідники намагаються розв'язати проблеми змісту й шляхів формування іншомовної професійної компетентності вчителів іноземних мов різних освітніх рівнів (О. Бігич, Н. Бориско, В. Буренко, С. Будак, Н. Гальскова, Н. Гез, О. Маслико, С. Ніколаєва, В. Редька, А. Тарнопільський та інші).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. В процесі впровадження НУШ для Міністерства освіти й науки України (далі – МОН) стало зрозумілим, що в стислі строки необхідна значна кількість вчителів іноземної мови, які опановують нові технології навчання іноземних мов учнів початкової школи, тому у 2016 р. МОН звернулося за допомогою до міжнародних інституцій в Україні, а саме до Британської Ради, Гете Інституту й Французького інституту, й з їхньою допомогою до 2018 р. було перепідготовлено 19 тисяч вчителів іноземних мов для НУШ. Такий захід, на нашу думку, був цілком правильним, тому що вчителі іноземних мов початкової ланки освіти України опанували надсучасні методи навчання, але одночасно засвідчив неготовність українських педагогічних закладів вищої освіти до викликів, що стоять у сфері підготовки й перепідготовки вчителів іноземної мови початкової ланки освіти, адже МОН України фактично визнав, що педагогічні ВНЗ та інститути післядипломної підготовки

не здатні якісно й сучасно навчати й підвищувати професійні навички вчителів для НУШ. Саме тому всім педагогічним ВНЗ України необхідно перебудувати освітні програми іншомовної підготовки майбутніх учителів початкової ланки освіти, що своєю чергою вимагає поглибленого вивчення зарубіжного досвіду, відстеження нововведень і тенденцій із метою впровадження ефективних організаційних заходів, методів, форм підготовки фахівців цього освітнього напрямку.

Мета статті – проаналізувати й систематизувати позитивні здобутки теорії та практики іншомовної підготовки вчителя початкової школи в Угорщині з метою впровадження його в педагогічних ВНЗ України.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Безсумнівно, що в глобалізованому суспільстві навчання іноземних мов продовжує відігравати важливу роль у формуванні висококультурної та конкурентоспроможної особистості, здатної не тільки успішно здійснювати пошук потрібної інформації, а й реалізовувати свою соціальну й професійну мобільність у процесі міжкультурного спілкування. Інтеграція України до європейського освітнього простору своєю чергою потребує розширення діапазону іншомовних професійних умінь майбутніх фахівців початкової ланки освіти. Так, реалізація закладами вищої педагогічної освіти ідей Болонського процесу й Рекомендацій Ради Європи [6; 7] вимагає фахівців нової генерації, здатних до активного життя, ефективного виконання своїх професійних обов'язків, опанування як мінімум двома іноземними мовами й цифровою компетентністю. Свого часу, впровадження рекомендованої Радою Європи мовної політики на національних рівнях шкільної іншомовної освіти стало імпульсом для здійснення конкретних кроків у напрямі реформування, переорієнтації національних освітніх політик та організації раннього навчання іноземних мов, адже Європейська комісія в так званій «Білій книзі» ще у 2001 р. зазначила: «Після закінчення початкового навчання <...> кожен повинен володіти двома іноземними мовами» [13]. Вивчення двох іноземних мов стало пріоритетом у нових освітніх програмах країн Європи, а «фокус уваги змістився на пошук методів раннього навчання іноземних мов і на питання організації професійної підготовки педагога з раннього навчання іноземних мов, <...> такого педагога необхідно спеціально готувати: він повинен опанувати спеціальні методи й прийоми, що враховують особливості дітей дошкільного й молодшого шкільного віку» [7, с. 122].

Зазначимо, що в країнах Європейського союзу накопичено багаторічний досвід підготовки педагогів до раннього навчання іноземних мов дітей дошкільного й молодшого шкільного віку, адже з 90-х рр. XX ст. у цих державах розроблено спеці-

альні програми. Так, наприклад, Британська Рада як міжнародна просвітницька організація в співфінансуванні з Європейською Комісією просуває проєкт «Багатомовна Європа», метою якого є:

- «сприяти обміну успішним досвідом для забезпечення міжкультурного діалогу й соціальної інтеграції за допомогою мовної освіти;

- активізувати європейське співробітництво в галузі розроблення мовної політики й практики в декількох освітніх секторах, а також у суспільстві в цілому;

- підвищити поінформованість щодо рекомендацій Євросоюзу (EU) й Ради Європи (Council of Europe) з питань сприяння вивченню іноземних мов і мовного розмаїття в Європі» [1, с. 7].

Однією із численних ініціатив із боку Ради Європи та Європейського Союзу є розробка нових підходів до мовної підготовки й мовного навчання на всіх рівнях освіти. Власне бачення цього процесу Ради Європи зображено в низці документів, серед яких основними є «Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання» [10] та «Європейське мовне портфоліо» ELP (European Language Portfolio), які визначили шляхи розвитку іншомовної освіти в наступні десятиліття. Зазначимо, що в системі початкової освіти Угорщини, як і в Україні, вивчення однієї іноземної мови обов'язкове, але, на відміну від України, саме школа обирає її, проте певна кількість навчальних закладів надає можливість вирішити учням та їхнім батькам, яку мову вивчати. Так, в Угорщині пропонуються такі іноземні мови, як англійська, французька, німецька, італійська чи російська. Зрозуміло, що іншомовна підготовка майбутніх педагогів початкової ланки освіти в країнах Східної Європи, в тому числі й в Угорщині, відбувається з урахуванням процесів глобалізації, інтеграції, діджиталізації, гуманізації, універсалізації та впливу демографічних процесів. У країнах Східної Європи, зокрема в Угорщині, як і в Україні, системі професійної педагогічної підготовки майбутніх учителів початкової ланки освіти характерні спільні риси, оскільки впроваджена Болонська система вищої освіти, яка передбачає послідовне навчання на двох освітніх рівнях: «бакалаврському» й «магістерському». Втім, кожна країна йде власним шляхом освітніх реформ, які визначаються впливом традицій, сукупністю внутрішніх чинників, серед яких домінуюча роль належить економічним, політичним і соціокультурним тощо.

Освітній процес і вимоги до нього в педагогічних ВНЗ Угорщини регламентуються постановою Міністерства Людських ресурсів «Про спільні вимоги підготовки педагогів і підготовчі вимоги певних педагогічних факультетів» [1], а отже програми професійної підготовки педагогів початкової ланки кожного вищого навчального закладу базуються

на державному стандарті вищої освіти. Для студентів педагогічних спеціальностей передбачено основну й додаткову спеціальність, водночас на дисципліни основної спеціальності на бакалаврському освітньому рівні виділено 100 кредитів, у той час як на вивчення додаткової – 50 кредитів. Передбачено не тільки отримання фахових знань з основної та додаткової спеціальностей, а й з теоретичних основ професії педагога взагалі. Так, на опанування дисциплін психологічного й методичного блоку стандартом бакалаврського освітнього рівня передбачено 10 кредитів. Додаткові 10 кредитів майбутній педагог початкової ланки освіти опанує в межах виконання та успішного захисту бакалаврської дипломної роботи. Слід зазначити, що успішне складання екзамену з іноземної мови є умовою здобуття звання бакалавра [15]. Повертаючись до такої складової частини, як друга спеціальність, або спеціалізація, то найчастіше в Угорщині це «Вчитель іноземної мови». Характерною рисою освітніх програм із підготовки вчителів іноземних мов взагалі, а початкової ланки освіти зокрема, є впровадження «Європейського виміру» [16], що передбачає знайомство з мовною картиною країни, мова якої вивчається, виховання поваги до традицій, культури, мови й суспільно-економічного розвитку інших європейських країн і дозволяє сформуванню толерантної особистості, яка розумітиме інших європейців [8]. Відповідно, визначені стратегічні настанови знаходять своє відбиття як у закріпленій на законодавчому рівні обов'язковості вивчення щонайменше однієї іноземної мови, так і у визначенні мети й завдань іншомовної підготовки майбутніх педагогів початкової ланки, що передбачає викладення європейської специфіки в зміст окремих дисциплін навчального плану й викладання деяких дисциплін іноземною мовою, реалізацію рішень Болонського процесу й підвищення стандартів якості педагогічної освіти. Крім цього, широко заохочується участь майбутніх педагогів початкової ланки в європейських проєктах, реалізуються програми мобільності, які дозволяють не тільки розвивати дослідницькі навички, а й практикуватися в іншомовному спілкуванні [16, с. 23], адже опанування іноземною мовою не тільки сприяє професійному розвитку в подальшій педагогічній роботі й співпраці з колегами з інших країн, а й взагалі людина, яка «засвоїла граматику будь-якої мови, підготовлена до систематизації у всіх галузях знань, що потребують систематизації» [4]. Саме тому друга спеціалізація майбутнього вчителя Угорщини «Вчитель іноземної мови» така популярна.

Отже, підрозділи університетів і коледжі, що здійснюють підготовку вчителів початкової ланки освіти, складають навчальні плани самостійно, проте базуючись на вже згаданій постанові Міністерства Людських Ресурсів «Про спільні вимоги до

підготовки педагогів і підготовчі й вихідні вимоги до певних педагогічних факультетів» [11], з уточненнями й доповненнями до неї (2016 р.). У п. 5 постанови визначено кваліфікацію ступеня бакалавр як учитель початкових класів (tanító); встановлено термін навчання; роз'яснено мету навчання [11, с. 30]; окреслено основні знання, вміння та навички, компетентності, які повинні бути набуті в процесі навчання майбутнім вчителем початкової ланки освіти. Однією з таких компетентностей є іншомовна комунікативна компетентність. У поправках 2016 р. звертається увага на дисципліни психолого-педагогічного циклу, їхнє професійне спрямування, а також на посилення опанування всіма фаховими методиками, зокрема методикою навчання іноземних мов дітей 6–12 років.

У Постанові значено також, що для отримання бакалаврського ступеня, студент – майбутній вчитель початкової школи зобов'язаний скласти іспит з іноземної мови й отримати сертифікат щонайменше рівня B2. Ті ж, хто обрали іноземну мову як додаткову спеціалізацію, повинні скласти іспит рівня C1. Зазначимо, що ще у 2008 р. урядом Угорщини було прийнято постанову «Про визнаний державою екзамен з іноземної мови, що підтверджує знання мови, й про нострифікацію в Угорщині свідоцтв про екзамен з іноземної мови, що підтверджують знання іноземної мови» [14], в якій прописані програмові вимоги й визначено необхідний рівень опанування іноземною мовою студентами-бакалаврами, зокрема й тими, що готуються педагогічними ВНЗ, та отримання ними сертифікатів відповідних рівнів (A2 – C1), а також визначено вимоги до експертизи й акредитації закладів освіти, яким дозволяється надавати такі послуги.

У разі обрання майбутнім вчителем початкової ланки освіти спеціалізації «Іноземна мова» обов'язковим є вивчення такими студентами певних дисциплін іноземною мовою, що дозволяє їм надалі якісно здійснювати навчання деяких предметів іноземною мовою в початковій школі, й це на практиці реалізує так зване двомовне навчання – bilingual teaching – і дитиноцентриська концепція педагогічної підготовки – learner-centred approach, яка задекларована всіма країнами Європейського союзу [9]. Проте навіть у разі обрання додаткової спеціалізації, не пов'язаної з навчанням іноземної мови, іншомовній підготовці вчителя початкових класів в усіх педагогічних ВНЗ Угорщини виділено значний обсяг кредитів, про що свідчить аналіз навчальних планів цих установ, зокрема Університету реформаторської церкви ім. Каролі Гаспара [19], Католицького коледжу імені Вільмоша Апора [17], Сегедського університету [18].

Узагальнюючі відомості з навчальної документації педагогічних ВНЗ Угорщини, можна констатувати, що майбутні педагоги початкової ланки освіти, як правило, вивчають дві іноземні мови:

англійську як першу, німецьку як другу, проте пропонуються і інші іноземні мови. Особливо привертає увагу зміст іншомовної підготовки майбутніх учителів початкової ланки освіти в Сегедському університеті [18]. Блоком «Англійськомовна підготовка до VMT-hez» передбачено такі дисципліни:

1. Мовна практика з країнознавством (2 кредити).
2. Систематизуюча, описуюча граматики I–III (4 кредити).
3. Фонетика, фонологія (2 кредити).
4. Мовна й стилістична практика I–III (5 кредитів).

Блоком «Німецька національна професійна галузь» передбачено такі дисципліни:

1. Німецька культура мови I–III (6 кредити).
2. Морфологія німецької мови I–II (6 кредити).
3. Синтаксис німецької мови (2 кредити).
4. Література німців в Угорщині I–II (4 кредити).
5. Дитяча й молодіжна література (2 кредити).
6. Національні знання I–II (4 кредити).
7. Звичаї німців в Угорщині (2 кредити).
8. Національні медіа (2 кредити).
9. Методика навчання німецької мови й літератури I–IV (8 кредити).

У блоці «Вибіркові дисципліни» пропонується:

- Німецька мова*
1. Виникнення мови та її розвиток (німецькою) (3 кредити).
 2. Міжкультурна комунікація (німецькою) (3 кредити).
 3. Практичні труднощі розуміння німецької мовної культури (3 кредити).
 4. Країнознавство (Німеччина, Австрія, Швейцарія) (3 кредити).

Англійська мова

1. Дитяча література I–III (6 кредитів).
2. Література (англійською) (1 кредит).
3. Інтеграція змісту й мови I–III (6 кредити).
4. Методика навчання предмету I–IV (10 кредити).

Відповідно до навчального плану Університету реформаторської церкви ім. Каролі Гаспара в частині «Обов'язкова варіативна дисципліна. Спеціальні модулі II (Денна)» передбачено вивчення німецької (8 кредитів) та англійської мови (8 кредитів) [19].

У Католицькому коледжі імені Вільмоша Апора блоком «Варіативні дисципліни (обов'язкові за вибором)» передбачено вивчення першої іноземної мови (4 кредити) й другої іноземної мови (4 кредити), а також дисципліни «Іноземна мова (раннє навчання)» (8 кредитів) [17].

Отже, аналіз освітніх планів підготовки вчителів початкової школи Угорщини засвідчують, що кількість годин відповідно до кредитів, виділених іншомовній освіті таких фахівців, дозволяють досягти цілей навчання та успішно скласти обов'язкові екзамени на рівень опанування іноземною мовою.

Зазначимо, що Київський університет імені Бориса Грінченка, а саме Педагогічний інститут, здійснює підготовку майбутніх педагогів початкової ланки освіти й постійно осучаснює свої навчальні плани. Так, іншомовна підготовка майбутніх учителів початкової школи в університеті, в якому автори статті є науково-педагогічними співробітниками, на бакалаврському освітньому рівні здійснюється в межах освітньої лінії «Іншомовна освіта з методикою навчання» [21]. Студентами вивчається лише одна іноземна мова: англійська чи німецька. В межах означеної освітньої лінії передбачено не тільки підвищення іншомовної комунікативної компетентності студентів, а й методичний блок, зміст якого розроблено з урахуванням вікових особливостей молодших школярів. Колективом кафедри іноземних мов і методик їх навчання Педагогічного інституту укладено підручник «Методика навчання іноземних мов у початковій школі» з грифом МОН [5].

У блоці «Вибіркові дисципліни» студенти можуть обрати такі дисципліни: «Сучасна англійська/німецька мова з практикумом», «Практикум з іншомовної міжкультурної комунікації». Також пропонується додаткова спеціалізація «Іноземна мова», в межах якої відбувається як поглиблене вивчення іноземної мови, так і лінгвокраїнознавство, сучасні технології навчання іноземної мови в початковій школі тощо [21]. На нашу думку, з позитивного досвіду, який присутній в іншомовній підготовці вчителя початкової ланки освіти в Угорщині й вдосконалив би таку підготовку в нашому університеті, треба звернути увагу на поглиблення вивчення теоретичних аспектів іноземної мови, таких, як фонетика й граматики, а також на знайомство з дитячою літературою країни, мова якої вивчається.

Висновки. Отже, викладені тенденції іншомовної підготовки майбутніх учителів початкової ланки освіти в Угорщині засвідчують розуміння профільного міністерства Угорщини й педагогічної спільноти в цілому значення такої підготовки в майбутній професійній діяльності педагога, адже досягти високого професіоналізму, стати вчителем, для якого завжди цікаві сучасні освітні тренди, неможливо без опанування іноземною мовою на високому рівні, який дозволяє знайомитися з педагогічними дослідженнями передових науковців у галузі освіти, спілкуватися з колегами з усього світу й брати участь у програмах мобільності. Педагогічним ВНЗ України своєю чергою необхідно вивчати такий досвід і впроваджувати його в навчальну практику.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Багатомовна Європа: тенденції у політиці і практиці мультлінгвізму в Європі. Київ, 2012. 168 с.
2. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / науковий редактор українського видання доктор пед. наук, проф. С.Ю. Ніколаєва. Київ : Ленвіт, 2003. 273 с.

3. Концепції Нової української школи. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>.

4. Ломб К. Как я изучаю языки. Москва, 2016. 240 с.

5. Методика навчання іноземних мов у початковій школі : навчальний посібник для студентів ВНЗ / О.В. Котенко, Р.О. Павлюк, А.В. Соломаха та ін. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2013. 354 с.

6. Про основні компетенції для навчання протягом усього життя : Рекомендація 2006/962/ЄС Європейського Парламенту та Ради (ЄС) від 18 грудня 2006 р. № 994_975. База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_975.

7. Соломаха А.В. Застосування цифрових технологій для формування іншомовної граматичної компетенції у процесі раннього навчання іноземних мов (на прикладі німецької мови). *Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету* : електронне наукове фахове видання. № 8. С. 121–135. <https://doi.org/10.28925/2414-0325.2020.8.11>.

8. Тенденції реформування загальної середньої освіти у країнах Європейського Союзу : ТЗЗ монографія / за ред. Н.М. Лавриченко. Ч. 1. Київ : Педагогічна думка, 2008. 146с.

9. Brown Kathy Laboard. From teacher-centered to learner-centered curriculum: improving learning in diverse classrooms. *Education*. 2003. Vol. 124. No. 1. P. 49 (дата звернення: 08.07.2020).

10. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching and Assessment Council of Europe. 22 лютого 2001 р. 273 с.

11. EMMI-rendelet 8/2013 – 8/2013. (I. 30.) EMMI-rendelet a tanári felkészítés közös követelményeiről és az egyes tanárszakok képzési és kimeneti követelményeiről URL: <http://www.kozlonyok.hu/nkonline/MKPDF/hiteles/MK16116.pdf>.

12. European Language Portfolio. URL: www.coe.int/portfolio.

13. Eurydice 2001a, 5.(EURYDICE. (2001a). Basic Indicators on the Incorporation of ICT into European Education Systems – Facts and Figures. European Commission. Brussels.

14. Korm. rendelet az idegennyelv-tudást igazoló államilag elismert nyelvvizsgáztatásról és a külföldön kiállított, idegennyelv-tudást igazoló nyelvvizsga-bizonyítványok Magyarországon történő honosításáról, 137/2008. (V. 16.) URL: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a0800137.kor>.

15. OKM rendelet az alap- es mesterkepzesi szakok kepzesi es kimeneti kovetelmenyeirol szolo 15/2006. (IV. 3.) OM rendelet modositasarol. *Magyar kozlony*. 2010. N. 79. P. 17527–17812.

16. The Training of Teachers of a Foreign Language : Developments in Europe : A Report to the European Commission Directorate General for Education and Culture / Michael Kelly, Michael Grenfell, Angella Gallagher-Brett, Diana Jones, Laurence Richard, Amanda Hilmarsson-Dunn. 89 p. URL: http://ec.europa.eu/education/languages/pdf/doc493_en.pdf.

17. Apor Vilmos Katolikus Főiskola. 2015. *Tanító beszak mintatanterv*. URL: https://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKewj_gNmZ5ZbXAhVMBcAKH

V3FB5IQFggnMAA&url=http%3A%2F%2Fwww.avkf.hu%2Fsites%2Fdefault%2Ffiles%2Ftanito_2016-2017_nappali_uj_kodokkal.xls&usg=AOvVaw3Td4QWomUFk7UeWloCsOvt.

18. Szegedi Tudományegyetem. 2014. *A képzés programja, a szak tanterve (az óra és vizsgaterv táblázatos összegzése)*. URL: <http://www.u-szeged.hu/tanrend?browse=tanszek&tanszekId=413&ciklusId=2014-2015-2#browse>.

19. Faculty of teacher training. KRE. URL: <https://english.kre.hu/index.php/faculties/faculty-of-teacher-training.html>.

20. Akkreditált Pedagógus Továbbképzés. URL: <http://avkf.hu/index.php/kepzesek/akkreditalt-pedagogus-tovabbkepzes/>.

21. Alkalmazott Pedagógiai Intézet. URL: <http://www.jgypk.u-szeged.hu/karrol/intezetek-tanszekek/alkalmazott-pedagogiai>.

22. Перелік дисциплін на 2019–2020 н. р. Кафедра іноземних мов і методик їх навчання. *Київський університет імені Бориса Грінченка* : офіційний сайт. URL: <https://pi.kubg.edu.ua/struktura/kafedry-institutu/kafedra-inozemnykh-mov-i-metodyk-ikh-navchannia/navchalno-metodychna-robota/navchalni-dystypliny.html>.